

दस्तावेज क्र. १२

महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण

नववा मजला, सेंटर-१, वर्ल्ड ट्रेड सेंटर, कफ परेड, मुंबई - ४०० ००५.

दूरध्वनी क्रमांक २२१५ २०१९ फॅक्स २२१५ ३७६५ ई-मेल : mwrra@mwrra.org

२०१४ चे प्रकरण (दावा) क्र. २

सांगोला तालुक्यातील माण नदी व चिंचोली तलावाच्या बंधाऱ्यांच्या फायद्यासाठी
नीरा देवघर व गुंजवानी जलाशयातून न वापरलेले पाणी

उपलब्ध करून देण्याच्या बाबतीत -----

श्री घाटुले, सामाजिक कार्यकर्ते, येळमार आणि श्री काटे, चिंचे यांची याचिका

अॅडव्होकेट मच्छिंद्र ए.पाटील यांच्या मार्फत

विरुद्ध

प्रधान सचिव (जलसंपत्ती व्यवस्थापन आणि अधिकार क्षेत्र विकास), जलसंपत्ती विभाग आणि इतर

१. अॅड. मच्छिंद्र ए.पाटील, याचीकाकार्यासाठी अॅडव्होकेट
२. अॅड. जी.एम. कोतकर
३. श्री एस.ए. तातू, अधीक्षक अभियंता व उपसचिव (आयएम), मंत्रालय, मुंबई (प्रतिवादीचे प्रतिनिधी)
४. श्री ए.ए.कपोले, पुणे पाटबंधारे मंडळ, पुणे प्रतिवादीसाठी
५. श्री टी.एम. झेंगेट, कार्यकारी अभियंता, नीरा उजवा किनारा कालवा विभाग, फलटण
६. श्री गोविंद दत्तू बोऱ्हाडे

न्यायसभा : रवी बी. बुधीराजा, अध्यक्ष आणि

एस.व्ही. सोडल, सदस्य (अभियांत्रिकी)

तारीख: जून २५, २०१४

१. प्राधिकरणाने १६-६-२०१४ रोजी माण नदीवर व सांगोला तालुक्यातील चिंचोली तलावाच्या (Weir) फायद्यासाठी नीरा देवघर व गुंजवानी जलाशयातून न वापरलेले पाणी उपलब्ध करून देणे या विषयावर सुनावणी केली.

२. श्री मच्छिंद्र पाटील, याचिकाकर्त्याचे ॲडव्होकेट यांनी याचिकाकर्ता श्री. घाटुले, समाजसेवक, येल्मार आणि श्री काटे, चिन्के यांच्या वतीने आपला खटला सादर केला. ॲडव्होकेट मच्छिंद्र पाटील यांनी मांडलेले मुद्दे पुढीलप्रमाणे :-

- i) नीरा डावा कालवा पद्धतीसाठी ६०% आणि नीरा उजवा काठ कालवा प्रणाली ४०% च्या प्रमाणात गुंजवानी व नीरा-देवघर जलाशयांमधील निरुपयोगी पाण्याचा ४-४-२००७ पासून ३-४-२०१२ या ५ वर्षांसाठी नीरा कालवा पद्धतीमध्ये वापर करण्यास सरकारने परवानगी दिली होती.
- ii) महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण, आदेश दिनांक ८-८-२०१३, ७(३) कलमा नुसार याचिकाकर्ता या पाण्याचे पुनर्वसन करण्यासाठी सरकारकडे संपर्क साधू शकतात.
- iii) २२-८-२०१३ रोजी प्रधान सचिव, मुख्य सचिव व आदरणीय मुख्यमंत्री यांना उद्देशून तीन पत्रांद्वारे याचिकाकर्त्यांनी सरकारकडे संपर्क साधला असून माण नदीवर व सांगोला तालुक्यातील चिंचोली टाकीवरील कोल्हापूर टाईप बंधान्याच्या (K.T. Weirs) फायद्यासाठी सांगोला तालुक्यात नीरा-देवघर व गुंजवानी जलाशयांचे न वापरलेले पाणी वाटप करण्याची विनंती केली आहे. तथापि, सरकारकडून अद्याप कोणताही प्रतिसाद मिळालेला नसल्याचे त्यांनी नमूद केले.
- iv) याचिकाकर्त्यांच्या वकीलांच्या म्हणण्यानुसार गुंजवणी व नीरा-देवघर जलाशयातून उपलब्ध होणारे पाणी इंदापूर, बारामती, फलटण, माळशिरस तालुक्यांसाठी वापरले जात आहे ज्यासाठी आधीच पुरेसे पाणी उपलब्ध आहे व सांगोला तालुका पाण्यापासून वंचित आहे.
- v) महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण कायद्याच्या कलम ११ (अ) नुसार गुंजवणी आणि नीरा-देवघर जलाशयांमधून विना उपयोगित पाणी वाटप करण्याच्या प्रार्थनेसह त्यांनी निष्कर्ष काढला: - "वापरण्याच्या विविध प्रकारांसाठी हक्कांचे वितरण आणि प्रत्येक नियमानुसार पाण्याच्या हक्कांचे समान वितरण आणि नियम अटींच्या आधारावर निश्चित करणे";

३. श्री. ए. ए. कपोले, अधीक्षक अभियंता, पुणे पाटबंधारे मंडळ, पुणे यांनी प्रतिवादी, मुख्य सचिव (जलसंपत्ती व्यवस्थापन आणि अधिकार क्षेत्र विकास) यांच्या वतीने पुढील प्रमाणे प्रकरण सादर केले :

- i) याचिकाकर्त्याचे म्हणणे आहे की प्राधिकरणाने मंजूर दिनांक ८-८-२०१३ च्या अनुषंगाने अर्जदारांनी प्रधान सचिव, मुख्य सचिव व मुख्यमंत्र्यांसमोर २२-०८-२०१३ रोजी स्वतंत्र सादरीकरण केले आहे म्हणजे दिनांक ८-८-२०१३ ची दिशाभूल करणारी तारीख होती जनहित याचिका पंजाबराव भगत यांच्या याचिकेसंदर्भात ९५ चे २०१३ प्रकरणात हाच वकील खटला मांडताना दिसत होता. तथापि, विद्यमान याचिकाकर्ता श्री. घाटुले आणि श्री.काटे हे प्रकरण क्र .३ मधील याचिकाकर्ते नव्हते. २०१४ चे (जनहित याचिका ९५/२०१३ च्या संदर्भात)
 - ii) शासनाच्या आदेशानुसार दिनांक २-५-२०१४ ने नीरा-देवघर जलाशयांमधून नीरा कालवा पद्धतीमध्ये नीरा डाव्या बाजूच्या कालव्याच्या ६०% आणि नीरा उजव्या कालव्याच्या ४०% प्रमाणित कालावधीत निरुपयोगी पाणी वाटपासाठी मुदतवाढ दिली आहे. ४-४-२०१२ ते ३-४-२०१७ पर्यंत किंवा यापूर्वी जे काही प्रश्नाधीन प्रकल्पांची कालवा प्रणाली पूर्ण होईपर्यंत.
 - iii) उक्त चिंचोली एम.आय. टँक आणि माण नदीवरील कोल्हापूर टाईप बंधारा (K.T. Weirs) नीरा कालवा यंत्रणेच्या अधिकारात नाहीत.
 - iv) अर्जदारांचे मत आहे की नीरा-देवघर / गुंजवणी जलाशयातून मिळणारे पाणी फक्त इंदापूर, बारामती, फलटण आणि माळशिरस तालुक्यांसाठी वापरले जाते. सांगोला व पंढरपूर तालुक्यात बारमाही विभाग भरण्यासाठी या पाण्याचा उपयोग केला जातो.
 - v) चिंचोली एम.आय. टँक ही एक स्वतंत्र लघु पाटबंधारे योजना आहे ज्याचे स्वतःचे पाणलोट क्षेत्र आहे.
 - vi) १० कोल्हापूर टाईप बंधारे (K. T. Weirs) नियोजित आणि स्वतंत्र योजना म्हणून त्यांची मांडणी केलेली आहेत. अपेक्षित आवक माण उप-खोऱ्यामधील त्यांच्या स्वतःच्या पाणलोट क्षेत्रातून येते. कोल्हापूर टाईप बंधारा (K. T. Weirs) मान्सूननंतरच्या प्रवाहापासून आणि अंशतः दरवर्षी ऑक्टोबरमध्ये पुनर्जन्म प्रवाहापासून मुक्त केले जाईल.
४. १६-६-२०१४ रोजीच्या सुनावणीदरम्यान प्राधिकरणाने पुणे अधीक्षक अभियंता, पुणे पाटबंधारे मंडळ, पुणे यांना बारमाही नसलेल्या विभागांमधील जलाशय विशेषतः सांगोला व पंढरपूर तालुक्यात नीरा-देवघरातून पाणी उपलब्ध होण्यापूर्वी आणि नंतर प्रत्यक्ष सिंचनाखालील क्षेत्र

देण्याचे निर्देश दिले होते. सिंचनाच्या क्षेत्रामध्ये वाढ नसलेल्या क्षेत्रामध्ये ५२% टक्के वाढ झाली असून सांगोला तालुक्याच्या बाबतीत ही वाढ १७३% आहे. $\left\{ \frac{(3433-9290) \times 100}{9290} \right\}$

५. वरील मुद्द्यांचा विचार करता आमचे मत पुढीलप्रमाणे :-

- i) वैयक्तिक कोल्हापूर टाईप बंधाऱ्याच्या (K. T. Weirs) मूळ नियोजनात कोणतीही तरतूद नव्हती. कोणत्याही नदीकाठच्या धरणातून पाणी सोडण्यासाठी कोल्हापूर टाईप बंधारा (K. T. Weirs) आहेत. त्याप्रमाणे कोल्हापूर टाईप बंधाऱ्याच्या (K.T. Weirs) नियोजन टप्प्यात कल्पना केल्याप्रमाणे निःशुल्क पाणलोट क्षेत्रातून धरण भरले जावेत असे मानले जाते. म्हणून नीरा-देवघर व गुंजवणी जलाशयांमधून सिंचन वाटपात पाणी कोल्हापूर टाईप बंधाऱ्याकडे (K. T. Weirs) वळविण्याची याचिकाकर्त्याची प्रार्थना. माण नदीवरील कोल्हापूर टाईप बंधारा (K. T. Weirs) पूर्वी मंजूर क्षेत्रीय वाटपाच्या पुनर्वसनाची बाब आहे.
- ii) चिंचोली एम.आय. टँक ही एक स्वतंत्र लघु सिंचन योजना आहे व ती स्वतःची पाणलोट क्षेत्र आहे आणि म्हणूनच नीरा-देवघर व गुंजवणी जलाशयांमधील निरुपयोगी पाण्यापासून चिंचोली टाकी भरणे शासनाने पूर्वी मंजूर केलेल्या वाटपाचे पुनर्वसन करण्याची बाब आहे.
- iii) महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियमन प्राधिकरण (दुरुस्ती व सातत्य) अधिनियम २०११ नुसार कायद्यातील मूळ कलम ११ (अ) ची जागा खालीलप्रमाणे आहे-

"कलम १६ अ अन्वये विभागीय वाटप केल्यावर, नदीपात्र एजन्सीद्वारे हक्कांच्या वितरणाचे निकष ठरविण्याकरिता प्रत्येक नियमात वापरल्या जाणाऱ्या अटी व शर्तीवर विहित केलेल्या अटी व शर्ती निश्चित केल्या पाहिजेत."

विभाग १६ अ खालीलप्रमाणे -

"(१) कलम ११ किंवा या कायद्याच्या इतर कोणत्याही तरतूदींमध्ये किंवा काही काळ कायद्यात काही प्रमाणात असले तरीही राज्य सरकार विभागीय वाटप निश्चित करेल :

परंतु, अशा प्रकारे निश्चित केल्याप्रमाणे विभागीय वाटपाचे साधारणपणे तीन वर्षांपेक्षा कमी कालावधीच्या अंतराने पुनरावलोकन केले जाईल:

परंतु, महाराष्ट्र जलसंपत्ती नियामक प्राधिकरण (दुरुस्ती व सातत्य) अधिनियम २०११ च्या अधिकृत राजपत्रात प्रसिद्ध झाल्यानंतर राज्य मंत्रीमंडळ विभागीय वाटप निश्चित करेल.

(२) उप-कलम (१) मध्ये प्रदान केलेले विभागीय वाटप निश्चित झाल्यानंतर, कलम (११) च्या कलम (ए) अंतर्गत अधिकार वितरित करण्याचे निकष प्राधिकरण निश्चित करेल.”

६. म्हणूनच हे स्पष्ट झाले आहे की सुधारित कायद्यातील वरील तरतूदीनुसार क्षेत्रीय वाटप राज्य सरकार निश्चित करेल. याचिकाकर्ता या प्रकरणी सरकारकडे जाऊ शकतो.
७. सांगोला तालुक्याला पाणी मिळण्यापासून वंचित ठेवण्याच्या संदर्भात नीरा-देवघर येथून पूर्वीच्या १२९० हेक्टर क्षेत्राच्या म्हणजेच २२४३ हेक्टर जागेचे अतिरिक्त पाणी उपलब्ध झाल्यावर ३५३३ हेक्टर क्षेत्राचा मुद्दा उपस्थित झाला आहे.
८. परिच्छेद २(iii) संदर्भातील प्रधान सचिव (जलसंपत्ती व्यवस्थापन आणि अधिकार क्षेत्र विकास) यांना याचिकाकर्त्याला सुनावणी घेतल्यानंतर हा आदेश मिळाल्यानंतर ४ आठवड्यांच्या आत निर्णय देण्याचे निर्देश दिले आहेत.

या निष्कर्ष आणि निरीक्षणासह, याचिका निकाली काढली आहे.

दिनांक १६-६-२०१४ रोजी दिशानिर्देशानुसार अधीक्षक अभियंता, पुणे यांनी सादर केलेल्या माहितीची प्रत या आदेशास संलग्न आहे.

संलग्नक: वरीलप्रमाणे.

सही/-
(रवी बी.बुधीराजा)
अध्यक्ष

सही/-
(एस. व्ही. सोडल)
सदस्य (अभियांत्रिकी)

(डॉ. सुरेश कुलकर्णी)
सचिव